

«ΤΟ ΦΙΛΗΜΑ» ΤΟΥ ΜΙΧ. ΜΗΤΣΑΚΗ (Έρμηνευτικά παρατηρήσεις)

Τὸ πεζογράφημα τοῦ Μιχ. Μητσάκη¹ ὑπὸ τίτλον «Τὸ φίλημα», καὶ ὑπότιτλον «Ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγῶνος», ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ περ. «Παρνασσός»² καὶ ἀνεδημοσιεύθη ἔκτοτε πολλάκις, περιελήφθη δὲ καὶ εἰς τὴν ὑπὸ Μ. Περάνθη γενομένην ἔκδοσιν «Τοῦ Ἔργου» τοῦ Συγγραφέως³, ἔνθα ὅμως παρατηροῦνται καὶ τινες ἐπεμβάσεις τοῦ ἐκδότου εἰς τὸ φωνητικόν, τὸ τυπικόν καὶ τὸ λεκτικόν τοῦ κειμένου⁴:

Σελ. 388, στ.	3 ἀντὶ λευκάς	γραπτ. : λευκάς των
Σελ. 388, στ.	3 - 4 ἀντὶ ἐχάιδενσε	γραπτ. : ἐθώπεινσε
Σελ. 389, στ.	9 - 10 ἀντὶ φούχταν	γραπτ. : χούφταν
Σελ. 389, στ.	10 ἀντὶ τὶς	γραπτ. : τὲς
Σελ. 389, στ.	13 ἀντὶ χαμαί,	γραπτ. : χαμαί
Σελ. 389, στ.	14 ἀντὶ ὁ πρῶτος	γραπτ. : πρῶτος
Σελ. 389, στ.	17 ἀντὶ σφικτὰ δάχτυλα	γραπτ. : σφικτὰ τὰ δάχτυλα
Σελ. 390, στ.	5 ἀντὶ διάβροχον	γραπτ. : λάσιον
Σελ. 390, στ.	14 ἀντὶ διειθέτησαν	γραπτ. : διηνθέτησαν
Σελ. 390, στ.	22 ἀντὶ ἐναπέμεινεν	γραπτ. : ἐπανέμεινεν
Σελ. 390, στ.	25 ἀντὶ χατζαριού	γραπτ. : χαντζαριού

«Τὸ φίλημα» ἀναφέρεται εἰς τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον τοῦ Παπαφλέσσα εἰς Μανιάκι (Μάϊος 1825) καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Ἰμβραήμ πρὸς τὸν ἥρωα νεκρόν.

1. Γ. Κ. Κατσίμπαλη, Βιβλιογραφία Μιχαὴλ Μητσάκη. Ἀθήνα 1942. Τοῦ αὐτοῦ, Βιβλιογραφικὰ συμπληρώματα Ι. Γρυπάρη, Μ. Μητσάκη..., Ἀθήνα 1944.

2. Μ. Μητσάκη, Τὸ φίλημα, Ἐπεισόδιον τοῦ Ἀγῶνος, «Παρνασσός», ΙΔ', ἀρ. 9 (Μαΐου 1892), σ. 560- 562.

3. Μιχ. Μητσάκης, Τὸ Ἔργο του. Εἰσαγωγή-Σχόλια - Ἐπιμέλεια Μιχ. Περάνθη. Βιβλιοπωλεῖον «Ἐστίας» Ι. Δ. Κολλάρου. [Ἀθῆναι 1956], σ. 388 - 390.

4. Αἱ παραπομπαὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν «Τοῦ Ἔργου» τοῦ Μιχ. Μητσάκη, ἐνθ' ἀν., σ. 388 - 390.

Φαίνεται δὲ ὅτι ὁ Μητσάκης ἔγραψε τὸ πεζογράφημα τοῦτο μελετῶν τὰ κατὰ τὸν ἥρωα, ὅταν συνέτασσε τὸ σχετικὸν ἄρθρον τοῦ «Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ» (ἐκδ. Μπάρτ καὶ Χίρστ)¹, ἐνθα σημειοῦται καὶ ὅτι «ὁ Ἰμβραῆμ ἐθαύμασε μεγαλοφώνως τὴν ἀνδρείαν τοῦ ἀρχιμανδρίτου, εὐρὼν δὲ τὸ πτωμά του διέταξε νὰ τὸ πλύνουν καὶ νὰ τὸ στηρίξουν ἐπὶ ξύλου ἢ δένδρου τινὸς οὕτως ὥστε ἐφαίνετο ὀρθὸς ὡς ἂν ζωντανός, μεθ' ὃ ἐπλησίασε, τὸν προσείδεν ἐπὶ μακρὸν καὶ τέλος ἐφίλησεν αὐτόν, ὡς λέγεται»².

Τὸ κείμενον περιλαμβάνει τρεῖς ἐνότητες : Εἰς τὴν πρώτην περιγράφονται οἱ Ἕλληνες ἀγωνισταὶ καὶ ἐξαίρεται ὁ τιτανικὸς τῶν ἀγών. Εἰς τὴν δευτέραν εἰκονίζεται ἡ ἄνοδος τῶν Αἰγυπτίων, μετὰ τὴν μάχην, νικητῶν ἤδη, πρὸς τὸ ὕψωμα. Εἰς τὴν τρίτην, τέλος, ἐνότητα περιγράφεται ἡ στάσις τοῦ Ἰμβραῆμ πρὸ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, τοῦ πεπληρωμένου νεκρῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐκτίθεται ἡ ἐκδήλωσις τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ Αἰγυπτίου ἀρχηγοῦ πρὸς τὸν Παπαφλέσσαν.

* * *

Αἱ δύο πρῶται ἐνότητες χαρακτηρίζονται διὰ τοῦ στοιχείου τῆς ἀντιθέσεως, ἥτις προσδιορίζει ἰδιαιτέρως καὶ τὰ δύο ἐπὶ μέρους τμήματα τῆς πρώτης ἐνότητος.

Τὸ πρῶτον τμῆμα παρουσιάζει κυκλωτὸν σχῆμα. Ἐν ἀρχῇ προσδιορίζεται ὅτι «ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου ἐκ τῶν τριακοσίων μαχητῶν δὲν ἀπέμεινεν οὔτε ἓνας ζωντανός». Κατόπιν διὰ τῆς προσωποποιήσεως τοῦ ἡλίου παρακολουθοῦνται οἱ ἀγωνισταὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ὅποτε πάντες ἔζων, μέχρι τῆς δύσεως, ὅποτε πάντες εἶναι νεκροί. Τώρα ὁ ἥλιος «θέλει ἀκόμη νὰ ῥίψῃ τελευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γενναίους».

Εἰς τὸ δεύτερον τμῆμα τῆς ἐνότητος ὁ Συγγραφεὺς ἐπανέρχεται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μάχης, παρακολουθεῖ συντόμως αὐτὴν καὶ καταλήγει εἰς τὸν ἡρωϊκὸν θάνατον πάντων, ἐν οἷς ἰδιαιτέρως προβάλλεται ὁ Παπαφλέσσας.

Τρεῖς ἢ εἰκὼν τῶν νεκρῶν παρουσιάζεται εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα. Ὁ τρόπος ὁμοῦς καθ' ὃν ὁ θάνατος περιγράφεται, ἡ παρουσία τοῦ ἡλίου κατα-

1. Κατὰ τὸν Ἀν. Γοῦδαν («Βίοι παράλληλοι», τόμ. Ε', Ἀθήναι 1872, σ. 180), «Λέγεται δὲ ὅτι μετὰ τὴν μάχην ὁ Ἰμβραῆμ, εὐρὼν τὸ τε σῶμα καὶ τὴν ἀπ' αὐτοῦ κοπεῖσαν κεφαλὴν τοῦ Παπαφλέσσα καὶ στηρίξας αὐτὴν ἐπὶ τοῦ κορμοῦ, ἐθαύμασε τοσοῦτον τὸ τε κάλλος καὶ τὸν ἡρωϊσμόν τοῦ ἀνδρός, ὥστε τοὺς μὲν ἀποκτείναντας αὐτὸν ἐπέπληξεν ὡς μὴ φεισάμενους τοιοῦτου ἥρωος· πρὸς δὲ τοὺς περιστώτας εἶπεν ὅτι ἂν ἡ Ἑλλὰς ἔχῃ καὶ ἄλλους πολλοὺς ὁμοίους τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τῶν σὺν αὐτῷ πεσόντων δυσκόλως θὰ ὑποτάξωμεν αὐτήν»! (Πρβλ. Γιά ν ν ἡ Β λ α χ ο γ ι ἄ ν ν ἡ, Ἱστορικὴ Ἀνθολογία. Ἀθήναι 1927, σ. 153).

2. Μ. Μ[ητσάκη], Δικαίος (Γρηγόριος), «Λεξικὸν Ἐγκυκλοπαιδικόν», Τόμ. Γ'. Μπάρτ καὶ Χίρστ ἐκδόται. Ἀθήνησι 1892 - 1893, σ. 558.

γάζοντος ἅμα τῇ ἀνατολῇ τὰς ἡρωϊκὰς πράξεις καὶ ἀποχαιρετίζοντος ἐν θαυμασμῷ τοὺς ἡρωϊκοὺς νεκροὺς ἐν τῇ δύσει αὐτοῦ καὶ ἡ περιγραφὴ τῆς μάχης συντελοῦν εἰς ἑξαρσιν τῶν νεκρῶν ἤδη μαχητῶν.

Ἡ ἀντίθεσις εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα ἔχει διπλοῦν χαρακτῆρα : Εἰς τὸ α' τμήμα ἐξεικονίζεται αὕτη διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ἡλίου καὶ φραστικῶς διατυπώθῃ διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ρημάτων ἐν συνδυασμῷ πάντοτε πρὸς τοὺς προσδιορισμοὺς αὐτῶν :

*Ὁ ΗΛΙΟΣ προβάλλων ἐχαιρέτισεν ὀρθίους ὄλους,
ἐφώτισε τὰς λευκάς των φουστάνελλας,
ἐθώπενσε τὰς μαύρας κόμας των,
ἀπῆστραψεν εἰς τοὺς φλογεροὺς ὀφθαλμούς,
κατωπτρίσθη εἰς τὴν γάλυβα τῶν σπαθιῶν των,
ἐχρύσωσε τῶν ἀρμάτων των τὰς λαβὰς.*

(Ἡ τελευταία φράσις ἐνισχύεται διὰ τοῦ χιαστοῦ σχήματος).

*Ὁ ΗΛΙΟΣ δὲ ὡς ἀποχαιρετίζει λυπημένος νεκροὺς καὶ
χάνεται [...] θέλει ἀκόμη νὰ ρίψῃ τε-
λευταῖον βλέμμα πρὸς τοὺς γεναίους.*

Εἰς τὸ β' τμήμα ἡ ἀντίθεσις διατυπώθῃ ἐκφραστικῶς πάλιν διὰ τῆς καταλλήλου χρήσεως τῶν προτάσεων, διὰ τῆς ποικιλίας τῶν ρημάτων, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τοὺς προσδιορισμοὺς αὐτῶν : Ἐν ἀρχῇ κύριαι προτάσεις, ἀσυνδέτως παρατιθέμεναι καὶ ῥήματα παρουσιάζοντα κλιμάκωσιν ὑπὸ ἔποψιν ἐννοιολογικοῦ περιεχομένου καί, παρὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν προσδιορισμῶν, ἔντασιν διὰ τοῦ χιαστοῦ σχήματος εἰς τὰ παρεπόμενα τοῦ τελευταίου ῥήματος :

*Ἐπάλαισαν πρὸς τὴν θύελλαν τῶν σφαιρῶν,
ἀντέστησαν εἰς τὴν γάλαζαν τῶν βομβῶν,
κατήσχυναν τὴν βροχὴν τῶν μύδρων
ἐχλεύασαν τὴν ὀρμὴν τῆς ρομφαίας
καὶ τῆς λόγχης τὴν βίαν.*

Μετὰ τὰς κυρίας προτάσεις, αἱ χρονικαί, εἰσαγόμεναι πᾶσαι διὰ τοῦ συνδέσμου *ἀφοῦ*, ἀσυνδέτως ἐπίσης παρατιθέμεναι καὶ χαρακτηριζόμεναι ἀπὸ τὰ αὐτὰ ἐκφραστικὰ γνωρίσματα τῆς πρώτης περιόδου, καταλήγουσαι δὲ ἀποτόμως (πρὸς ζωηροτέραν παράστασιν τοῦ τέλους) δι' ἑνὸς ῥήματος συνοδευομένου ὑπὸ τοπικοῦ ἐπιρρηματικοῦ προσδιορισμοῦ. Ἔπονται δέ: ἐπίθετον καὶ μόριον καταφατικὸν — μετοχικὸν ἐπίθετον καὶ μόριον ἀποφατικόν:

*Ἀφοῦ ἔφαγαν τὴν μαρούτην μὲ τὴν χούφταν, ἀφοῦ καὶ τὸ ἔσχα-
τον σπειρί της ἐσάθη μέσα εἰς τὰς παλάσκας των, ἀφοῦ ἐρραγίσθη καὶ*

τοῦ τελευταίου ὄπλου των ἡ κἀνα, ἀφοῦ καὶ τὸ ὕστατον γιαταγάνι ἔσπασε μέσα εἰς τὸ χέρι των, ἔπесαν χαμαί· ἄνυχοι ναί, ἡττημένοι ὄχι!

Τὰ δύο τελευταῖα μόρια κορυφώνουν τὸ στοιχεῖον τῆς ἀντιθέσεως εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα.

Θὰ ἀκολουθήσῃ — διότι πρέπει ἰδιαίτερος ἔναντι τῶν ἄλλων νὰ ἐξαρθῇ ἡ ἀνδρεία του — ἡ περιγραφὴ τοῦ Παπαφλέσσα, κατ' ἐξοχὴν ἀηττήτου καίτοι νεκροῦ.

Ἡ ἀφορώσα εἰς αὐτὸν παράγραφος στηρίζεται ἐπὶ ἐνὸς ρήματος («κρατεῖ»), ἐνῶ αἱ μετοχαὶ καὶ οἱ ἐπιρρηματικοὶ ἢ κατηγορηματικοὶ προσδιορισμοὶ ἐπιτρέπουν νὰ διαγραφῇ ἔντονος ὁ ἡρωϊσμός τοῦ ἀνδρός:

Κ' ἐν τῷ μέσῳ των ὁ Παπαφλέσσας, πρῶτος ἀρχίσας τὴν σφαγὴν καὶ τελευταῖος σταματήσας, πελιδνός, ξαπλωμένος, μὲ τὴν πλατεῖαν πληγὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, κρατεῖ ἀκόμη τὸ θραυσμένον τμῆμα, αἰμοστάζον, μὲ σφικτὰ τὰ δάκτυλα, ἐν σπασμῷ ἔρωτος καὶ λύσσης.

* * *

Ἄν εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα ἡ παρουσία τοῦ ἡλίου ὑποδηλοῖ τὴν λάμψιν τοῦ ἡρωϊκοῦ κάλλους τῶν ἀγωνιστῶν καὶ ὑπαινίσσεται τὴν γενικωτέραν πνευματικότητα τοῦ ἑλληνισμοῦ, εἰς τὴν δευτέραν ἐνότητα ὁ Συγγραφεὺς ἐξεικονίζει τὴν δύναμιν καὶ τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ τοῦ πλῆθους τοῦ κατεχομένου ἀπὸ τὸ συναίσθημα τῆς ἀμφιβολίας, παρὰ τὴν ὕλικὴν ὑπεροχὴν, τοῦ ἀνωνύμου πλῆθους, τοῦ «*συρφετοῦ*».

Αἱ δύο πρῶται περίοδοι ἀναφέρονται εἰς τὴν περιγραφὴν τῆς θριαμβευτικῆς λόγῳ τῆς νίκης ἀνόδου τῶν ἐχθρῶν : μετὰ τὸ ρῆμα, τὸ δηλοῦν τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἐν περιληπτικῇ ἐννοίᾳ Ὑποκειμένου (συνεκδοχικῶς ὁ Αἰγύπτιος = οἱ Αἰγύπτιοι στρατιῶται τοῦ Ἰμβραήμ), ἔπονται οἱ ἐμπρόθετοι προσδιορισμοὶ κατ' ἀντιστοιχίαν τῶν ὄρων αὐτῶν καὶ μὲ τὸ σύνηθες εἰς τὸν συγγραφέα χιαστὸν ἐν τέλει σχῆμα :

*Ὁ Αἰγύπτιος ἀνέρχεται ἐν καλπασμῷ ἵππων
καὶ κλαγγῇ ξιφῶν,
ἐν ἡχῷ τυμπάνων καὶ
σαλπύγων βοῇ.*

Οὕτως ὁ θόρυβος τοῦ προελαύνοντος ἐχθροῦ ἀπεικονίζει τὸν θρίαμβον αὐτοῦ, πρὸς τὸν ὅποιον ὅμως θὰ συνάψῃ ὁ Συγγραφεὺς τὴν εἰκόνα τοῦ σκοτεινοῦ πλῆθους :

Μυρμηκιᾶ [...] ὁ *συρφετός* καὶ βαρὺ ἀκούεται τὸ βῆμά του.

Εἰς τὰς δύο τελευταίας περιόδους τῆς αὐτῆς ἐνότητος ἡ δυσχέρεια τῆς

ἀναβάσεως τοῦ νικητοῦ ἐχθροῦ ἀντιμετωπίζεται διὰ τῆς «*χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἀνελπίστῳ νίκῃ*».

Τὸ αἰγυπτιακὸν πλῆθος παρίσταται βάρβαρον, διακρινόμενον διὰ τὴν ἀπλοϊκότητα καὶ τὸ πρωτόγονον τῶν συναισθημάτων του.

* * *

Εἰς τὰς δύο πρώτας ἐνότητας ὁ Συγγραφεὺς διέστειλε τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων ἀγωνιστῶν. Εἰς τὴν τρίτην παραθέτει τὰ ἀντίπαλα στρατεύματα : νεκροὺς τοὺς μὲν, ζῶντας τοὺς δέ.

Καίτοι ἄψυχα τὰ σώματα τῶν Ἑλλήνων δὲν εἰκονίζονται ὁμῶς ὡς πτώματα. Ὅπως ὁ ἥλιος, εἰς τὴν πρώτην ἐνότητα, ἐχαιρέτισε τοὺς ἀγωνιστάς, οὕτως ὁ Ἰμβραήμ, εἰς τὴν τρίτην, «*ἀναμετρᾷ τοὺς ὕψηλους κορμούς των, τὰ εὐρέα στέρνα των καὶ τοὺς βραχίονάς των τοὺς νευρώδεις, τὰς ὥραιάς των μορφάς, τὰ μέτωπά των τὰ ἀγέρωχα*».

Ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς ἀπονείμῃ καὶ πάλιν, κατὰ τρόπον ὁμῶς περιγραφικὸν καὶ ἔμμεσον, τὸν ἔπαινον πρὸς τοὺς νεκροὺς ἥρωας — ἔπαινον διατυπούμενον καὶ διὰ τῆς ἀπαισιοδόξου φράσεως αὐτοῦ τοῦ Ἰμβραήμ «*Κεῖμα νὰ χαθοῦν τέτοιοι λεβέντες!*» — καὶ ἀφοῦ ἐξεικονίσῃ ἅπαξ ἐτι τὸν θαυμασμὸν τοῦ Αἰγυπτίου, παρουσιάζει τοῦτον ἀναζητοῦντα καὶ ἀνευρίσκοντα τὸν νεκρὸν τοῦ Παπαφλέσσα.

Εἰς τὸ κείμενον τώρα παρεμβάλλονται αἱ εἰς εὐθὺν λόγον διαταγαὶ τοῦ Ἰμβραήμ :

- Ποιὸς εἶναι ὁ Παπαφλέσσας ;
- Σηκώστε τον, μωρέ, πάρτε τον !... Πάρτε τον πλύντε τον !
- ... Πλύντε το τὸ παλληκάρι !...
- Στήστε τον ἐκεῖ ἀπὸ κάτω !...

Αὗται συνδυναζόμεναι πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑπὸ τὸν Ἰμβραήμ στρατιωτῶν — ἔσπευσαν, προσέδραμον — ἀποδίδουν ἐντονώτερον τὸ δουλικὸν τοῦ χαρακτῆρος τῶν τελευταίων καὶ ἀποτελοῦν νέαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἀμέσως προηγηθεῖσαν περιγραφὴν τοῦ ἀγερώχου τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν.

Εἰς τὸ τελευταῖον τμήμα τῆς ἐνότητος ταύτης, μετὰ τὴν ἀνεύρεσιν τοῦ ἥρωος, ὁ ρυθμὸς τοῦ πεζογραφήματος γίνεται βραδύς· καὶ τοῦτο ἐπιτυγχάνεται φραστικῶς διὰ τῶν ἀσυνδέτως παρατιθεμένων ρημάτων, δηλωτικῶν τῶν ἐπὶ μέρους ἐνεργειῶν τῶν στρατιωτῶν :

Δύο ἄνδρες ἔλαβον αὐτὸν ἀπὸ τῶν μασχαλῶν, τὸν ἤγειραν, τὸν ἔστησαν ἐπάνω εἰς τοὺς πόδας του, κ' ἐβάδισαν διευθυνόμενοι πρὸς παραρρέουσαν πηγὴν. Ἐκεῖ τοῦ ἔπλυναν τὰς χεῖρας καὶ τὸ πρόσωπον, ἐξέτριψαν τὸν πηλὸν καὶ τὸν ἰδρώτα, τὸν ἐκαθάρισαν ἐκ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς

ἀσβόλης, τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ἰχῶρος, τὸν ἐσπόγγισαν, διηυθέτησαν τὰ ξεσχισμένα του ἐνδύματα καὶ ἐγύρισαν ὀπίσω φέροντές τον. . .

Οὕτως αὐξάνονται ἡ ἔντασις καὶ ἡ συγκίνησις ἐκ τῆς περιγραφομένης σκηνῆς. Ἐπεταὶ δὲ εἰς ταύτην ἡ περιγραφή τῆς τοποθετήσεως τοῦ νεκροῦ ὀρθίου.

Κατὰ πρῶτον διὰ συντόμων προτάσεων ἀσυνδέτων («[...] ὥδενσαν πρὸς τὸ δειχθὲν δένδρον, τὸν ἀπέθηκαν παρὰ τὴν ρίζαν του, τὸν ὑψωσαν καὶ τὸν ἀγκούμβησαν, τὸν ἐστερέωσαν ἐπὶ τὸ στέλεχος αὐτοῦ, τὸν ἰσοροόησαν ὥσανεὶ ζῶντα») καὶ ἐν συνεχείᾳ διὰ τῆς λεπτομεροῦς περιγραφῆς τοῦ Ἑλληνοῦ ἥρωος («Τὸ πῶμα ἐπανεμεινεν ἀκίνητον, εὐθύ· στηρίζον ἐπὶ τοῦ κορμοῦ τὴν ῥάχιν, τὸν θώρακα προτεταμένον καὶ κορεμάμενα τὰ χέρια, μὲ ἀναπνοῦσπαστον τὸ τμήμα τοῦ σπασμένου χαντζαριοῦ, τὰ σκέλη διεστῶτα, ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν») βαίνομεν πρὸς τὸ τέλος.

Ὁ Ἰμβραῆμ «πλησιάζει βραδέως, ἴσταται καὶ προσβλέπει σιγῆλὸς ἐπὶ μακρόν». Ἡ βραδύτης τῆς κινήσεως ἀνταποκρίνεται καὶ ἀποδίδει τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἱερότητα τῆς στιγμῆς.

Ἡ φύσις συμμετέχει καὶ πάλιν, συμπάσχει καὶ παρακολουθεῖ· «ὑπὸ τὸ φῶς τῆς σελήνης, ἥτις ἀνέτελλε τὴν ὥραν ἐκείνην αἱματόχρους, ὥστε βαφεῖσα καὶ αὐτὴ ἐκ τοῦ λύθρου τοῦ χυθέντος κατὰ τὴν μάχην, ὑπὸ τοὺς σειομένους κλάδους, οἷτινες ἀνέφρισσον πενθίμως», ἐκεῖ, ἐνώπιον τῆς πενθοῦσης φύσεως, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Αἰγυπτίων «φιλεῖ παρατεταμένον φίλημα τὸν ὄρθιον νεκρόν».

* * *

Διὰ τοῦ ἔργου του αὐτοῦ ὁ Μιχ. Μητσάκης ἀποδίδει εἰς τὴν ψυχικὴν ὑπεροχὴν καὶ τὴν ἀνδρείαν δύναμιν καταλυτικὴν τῆς βαρβαρότητος, νικητήριον τῆς ὕλης, δύναμιν αἰωνίαν.

ΦΑΙΔΩΝ Κ. ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΔΗΣ

